

Hürrisə Nizami qızı Bağırzadə

Qərbi Kaspi Universiteti

magistrant

baghirzade1997@gmail.com

AİLƏDAXİLİ MÜNASİBƏTLƏR VƏ ONUN MÜASİR VƏZİYYƏTİ

Xülasə

Cəmiyyət inkişaf etdikcə onun dəyərləri daim dəyişir, yeni dəyərlər köhnələri sıxışdırıb çıxarır. Ailənin tarixi inkişafı buna əyani sübutdur.

Məqalədə qeyd edilmişdir ki, ailə sosial institut kimi onun hər bir üzvü tərəfindən sosial normaların mənimsənilməsinə, ona əməl edilməsinə izləyir və nəzarət etmək funksiyasını yerinə yetirir. İrəli yaşda qadınlar daha aktiv, kişilər isə əksinə passiv olurlar.

Sonda qeyd olundu ki, əgər gənc zamanın tələblərinə asanlıqla uyğunlaşsın, yaşlılar isə bunu çətinliklə, dərk edirlər. Yaşlıların ənənəvi prinsiplərə əməl etdiyi halda, bu plandakı gənclər daha müasirdir. Gənclərin və yaşlıların fərqli dünyagörüşü təbiidir, xarakter xüsusiyyətləri ailənin yaradılmasında, ailədaxili münasibətlərin qurulmasında özünü göstərir. Bütün bu səbəblər araşdırılmalı, daha da insanların maariflənməsinə yönəldilməlidir.

Açar sözlər: *ailə, uşaq, cəmiyyət, münasibət, tərbiyə, valideyn*

Family relations and its current state

Abstract

As a society develops, its values are constantly changing, and new values displace the old ones. The historical development of the family is a clear proof of this.

In the article it has noticed, that the family as a social institute carries out function of mastering of social norms by its each member, followings by it, and the control item. In advanced age of the woman there are more active, and men, on the contrary, passive.

In the conclusion it has noticed, that if the youth with ease adapts for time requirements the elderly perceive it hardly. If the elderly adhere to traditional principles, the youth in this plan is more modern. The outlook, interests is natural, features of character of youth and older persons have been show at family creation, construction of intrafamily relations. All these reasons should have been investigate, and further directed on education of people.

Key words: *family, child, society, attitude, upbringing, parent*

Ailə insanların qarşılıqlı fəaliyyətinin təkrarsız institutudur. Hər bir xalqın və cəmiyyətin mükəmməlliyi ailədən, iki şəxsin qarşılıqlı anlaşb qurduqları yuvadan başlayır. Elə buna görə də, tərbiyənin özülü ailə yuvasında qoyulmalıdır ki, uzun ömürlü və davamlı olsun. Ailə tərbiyə əsasları üzərində qurulursa, cəmiyyətin əxlaqlı olması da mümkün deyildir. Qüsursuz bir təlim və tərbiyə ideal insan yetişdirməkdə vacib amil olsa da, ailə tərbiyədə oynadığı roluna görə həmişə öz əhəmiyyətini qoruyacaqdır.

Cəmiyyət inkişaf etdikcə onun dəyərləri daim dəyişir, yeni dəyərlər köhnələrini sıxışdırıb, aradan çıxarır. Ailə institutunun tarixi inkişafı buna əyani sübutdur. Qədim dövrlərdən indiyə qədər ailə və nikahın tədqiqi bir çox elmlərin diqqətində olmuşdur və müasir zamanda ailə institutunun tədqiqinin tarix, etnoqrafiya, iqtisadiyyat, demoqrafiya, pedaqogika, psixologiya, sosiologiya və s. elmlər tərəfindən həyata keçirilməsi onun insan həyatında çox önəmli, əhəmiyyətli rolunu bir daha təsdiq edir. Hər bir tarixi mərhələdə cəmiyyətdə özünü göstərən inkişaf, yaranan problemlər, dəyişikliklər ailədə də öz əksini tapmışdır. Keçmişdə Azərbaycanda ailə münasibətlərinin müxtəlif formaları mövcud olmuşdur, əvvəllər mövcud olan adət-ənənələrin heç də hamısına bu gün rast gəlmək olmur.

Ailənin təkamül prosesinə nəzər salsaq: ailənin dəyişməsi promiskuitətdən (nizamsız cinsi münasibətlərdən) başlayaraq, qrup evliliyi, matriarxat və patriarxata, monoqomiyaya qədər təkamül yolu keçmişdir. Etnoqrafik tədqiqatlara əsaslanaraq insanlıq tarixini üç dövrə bölmək olar: vəhşilik, barbarlıq və sivilizasiya. Onlardan hər biri qadın və kişi münasibətlərinin dominant formasına, ailəsinə, özünəməxsus ictimai institutlarına malik olmuşdur. (1, s 4)

Dünya miqyasında çox sürətlə inkişaf edən qloballaşma nəticəsində mədəni dəyərlərin müxtəlif ölçülü deformasiyalara məruz qalması ailə tərbiyəsinin milli əsaslarını zəiflətməmişdir. Bütün bunların qarşısını almaq üçün, xalqın uzun əsrlər boyu ailə tərbiyəsi sahəsində toplanmış, həyatı təcrübədə özünü doğrultmuş zəngin pedaqoji irsi öyrənilməli və çağdaş tərbiyə işində istifadə olunmalıdır.

Uşağın mükəmməl şəkildə, cismi, əqli, hissi və digər yönəldən gözəl bir insan, şəxsiyyət kimi yetişməsində ailə mühitinin vacibliyi danılmazdır.

Eyni zamanda uşaq tərbiyəsi zamanı onlara mənəvi dəyərlərin aşılınması üçün ailə mühiti böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Cəmiyyətdə ailənin yeri: Qeyd etməliyik ki, uşaqlar arasında fərqlər yol verilməməlidir. Ana və ata uşaqların hər birinə fərqli yanaşmağı bacarmalıdır. Ailə fərqləri ilə birlikdə cəmiyyətin kiçik bir üzvüdür. Ailə cəmiyyətin əsas sütununu təşkil edir. V.Sisenkonun fikrincə, ailədə ər-arvad arasında hər hansı bir münaqişə maraqların, tələbatların, baxışların və təsəvvürlərin qarşıdurmasıdır. Bu müddədən çıxış edərək, o göstərir ki, nikaha daxil olan qadınla kişinin hər biri özlüyündə potensial psixi zərbə amili ilə çıxış edir. Ailə canlı təsisatdır. O da dialektika qanunlarına tabedir. Bu mənada, məsələ heç də ailədə münaqişələrin olub-olmamasında deyildir. Bu, müəyyən mənada təbii haldır. Ən başlıca məsələ münaqişənin mənəvi məzmunudur. Psixi zərbə anlayışı ailə çərçivəsində insan münasibətlərinin formalaşmasından, iki "Mən"-in "Biz"-ə çevrilməsindən gedir.

S.A.Suxomlinski yazır: "Mən getdikcə daha çox inanıram ki, yeniyetmələrin əxlaqi siması insanın uşaqılıq illərində necə tərbiyə olunmasından, anadan olandan 10–11 yaşına kimi qəlbinə nə dolduğundan asılıdır" Öz təbiətinə görə uşaqılıq yaşı valideynlərə və tərbiyəçilərə uşaqların verdiyi çətinlikləri verə bilməz. Uşaqlar, obrazlı deyilsə, bir çiçəkdir: onun gözəlliyi bitkiyə qulluq edilməsindən asılıdır. Çiçəyin gözəlliyi üçün ona, açılmağa başlamazdan xeyli əvvəl qayğı göstərmək lazımdır." (2, s 637)

Ailə kiçik qrupdur. Qrup isə adətən, paritet olmur, yəni onun üzvləri arasında şəxsiyyətlərarası münasibətlər bərabərlik əsasında, rəhbərlik və tabelik elementləri olmadan qurulur. Ər və arvad o zaman ailə başçısına çevrilir ki, onun mənəvi nüfuzu həyat yoldaşı tərəfindən qəbul edilir. Bu proses adətən müxtəlif konfliktlərlə müşayiət olunur. Bəzi müəlliflər onu nikah adaptasiyası, bəziləri isə, obrazlı şəkildə "*ailə hakimiyyəti uğrunda mübarizə*" kimi xarakterizə edirlər. "*Psixi Zərbə*" amili də adətən bu zaman özünü göstərir. Ailənin formalaşdığı ilk mərhələdə açıq və gizli münaqişələrin tez-tez təzahür etməsi də bununla bağlıdır. (3, s 337).

Təcrübə göstərir ki, maddi təminatı yüksək olan ailələr xoşbəxt ailələr deyildir. Bəlkə də yüksək maddiyyət, qərribə də olsa, ailələrin dağılmasına gətirib çıxarır. Maddi problemlər ailənin sarsılmasının başlıca amilləridir. Qadın və kişinin bir-birindən iqtisadi baxımından asılı olması da məsələnin başqa bir tərəfidir.

Psixoloji tədqiqatlar göstərir ki, uğursuz ailə mühitində böyüyən uşaqlar böyüdükdən sonra uğurlu ailə qurmaqda çətinlik çəkirlər.

Psixoloqların sübut etdiyi digər bir həqiqət ondan ibarətdir ki, bir yaşın sonuna qədər uşağın yalnız şəxsiyyət kimi formalaşmasının əsası qoyulmur, həm də gələcək inkişafının sürəti müəyyənləşdirilir. Sübut olunmuşdur ki, uşaq həyatının birinci ayını anadan ayrı keçirərsə, bu, onun psixikasına son dərəcə pis təsir edir.

Uşaqlar ailənin tək hüquqlu üzvlərindəndir. Uşağa laqeyd münasibət nə qədər səhvdirsə, hədsiz məhəbbət də bir o qədər ziyandır.

Məşhur fransız filosofu, J.J.Russo yazırdı: "Bilirsinizmi uşağınızı bədbəxt etməyin ən rahat yolu nədir? Bu, uşağın istəyinə heç vaxt yox deməməkdir." (4, s 162-163)

Ailə səciyyəvi pedaqoji sistemdir. Sosioloqlar ailəni tam sosial orqanizmin hissəsi, cəmiyyətin hüceyrəsi, sosial tərbiyəedici kollektiv hesab edirlər. Başqa sosial kollektivlərdən (istehsalat, peşə, siyasi) fərqli olaraq ailə bir başa yenidənqurmaya məruz qalmır. Ailənin əxlaqi, psixoloji cəhətdən

dəyişməsi uzun müddət davam edən ziddiyyətli və müərkəb prosesdir. Cəmiyyətin struktur vahidi olan ailədə şəxsiyyətin əsası qoyulur. Ailə qan və qohumluq münasibətləri ilə bağlıdır.

İki nəfərin evlənməsi hələ sözün əsl mənasında ailənin yaranması demək deyildir. Tam ailənin təşəkkülü və möhləmlənməsi uşaqların doğulması ilə bağlıdır. Ailənin funksiyası uşaq dünyaya gətirmək, insan nəslinin inkişafını təmin etməkdən ibarətdir. Ona görə də, ailə tərbiyəsinin təmin olunması, onun məzmun və təşkilatı aspektləri bəşəriyyətin əbədi və çox məsuliyyətli vəzifələrindən biridir.

Sosioloqların tədqiqatlarına görə, hazırda həll edilməsi tələb olunan mərkəzi problemlərdən biri, uşaq doğumunu nizamlamaq və ailəni planlaşdırmaqdır. Hazırkı demoqrafik situasiya elədir ki, dünyanın bəzi ölkələrində təbii artım yüksək, bəzi ölkələrində isə aşağıdır. Azərbaycan ikinci qrup ölkələrə daxildir.

Şəxsiyyətin inkişafında müəyyənedici rolunu sosial amillər oynayır. Çünki, şəxsiyyət sosial mahiyyət daşıyır və o, ictimai tarixi inkişafın məhsuludur, sosial mühitdə fəaliyyət və ünsiyyət prosesində formalaşır. Onun şəxsiyyət kimi inkişafı doğulandan vəfatına qədər davam edir. Şəxsiyyətin formalaşmasına təsir edən, kollektivin və bütövlükdə cəmiyyətin həyatı vacib tələbatlarının ödənilməsinə təmin edən sosial institutların: iqtisadi, siyasi, ailə, hərbi, dini, və ya ailə, siyasət, hüquq, iqtisadiyyat, təhsil, din, ordu kimi sosial institutların tarixi inkişaf prosesində dəyişməsi onun şəxsiyyətin formalaşmasına təsirində də özünü göstərir.

Ailədə tərbiyə prosesi və onun şəxsiyyətin inkişafına təsirində olan dəyişikliklər də diqqəti cəlb edir. Uşağın tərbiyə edilməsi formaları, metodları, onun söykəndiyi dəyərlər, bunun əsasında formalaşan valideyn-övlad münasibətləri tarixi inkişaf boyunca dəyişmişdir : (5, s 6)

İnfantisid – uşaq öldürmə və uşaqlara qarşı zorakılıq (qədim dövrlərdən eramızdan əvvəl 4 əsrə qədər),

Uşağın atılması – uşaq dayəyə, başqa ailəyə, monastra və s verilir. (IV–XVII əsrlər),

Ambivalent – uşaqlar ailənin tam hüquqlu üzvləri deyil, onların fərdiliyi, müstəqilliyi qəbul edilmir, ideal sayılan “obraza” uyğun “şəkləsalınır”, müqavimət göstərdikdə sərt şəkildə cəzalandırılır (XV–XVII əsrlər),

Zəhlətökən – uşaq valideyninə daha yaxın olur, onun davranışı ciddi şəkildə rəqləmləndirilir, daxili aləminə ciddi şəkildə nəzarət edilir (XVIII əsr),

Sosiallaşdırma – valideynlərin cəhdləri uşaqların müstəqil həyata hazırlanmalarını və xarakterin formalaşdırılmasına yönəlir; uşaqlar onlar üçün tərbiyə və təlim obyektidir (XIX əsr və XX əsrin əvvəli),

Yardımcı – valideynlər uşağın meyil və qabiliyyətlərini nəzərə almaqla onun fərdi inkişafını və emosional əlaqəni təmin etməyə cəhd edirlər (XX əsrin ortalarından hal- hazırkı dövrə qədər). (5, s. 6)

Uşaqlara hər şey hazır verilməməlidir. Məsuliyyət hissinin yaranması və onun inkişafı ailədə təşəkkül tapır. Ailənin uşağın qarşısında qoyduğu məsələləri yerinə yetirməklə uşaq qarşısına çıxan problemləri həll etməyi öyrənir.

Ailə mənəvi təməllərin qoyulduğu bir mühitdir. Ailənin inkişaf mərhələlərini uşaqların inkişaf mərhələləri ilə müqayisə etsək görərik ki, uşaq kimi ailənin də məktəbəqədər və ya yeniyetməlik dövrləri vardır. Bu dövrlərin özünəməxsus xüsusiyyətləri, əsas problemləri və həll yolları vardır. Məsələn, uşaqları məktəbə gedən ailəni “məktəbə gedən ailə” kimi adlandırmaq olar. Ailələri bu şəkildə adlandırmaq psixoloqlara həmin ailədəki problemləri daha tez həll etməyə köməklik göstərə bilər. (6, s 58-59)

Ailə maddi və mənəvi tələbatların ödənilməsi bir isti ocaqdır. Ailədaxili və şəxsiyyətlərarası münasibətlər bütün dövrlər üçün psixologiyanın aktual problemlərindən biri olmuşdur.

Ailə ilk tərbiyə ocağıdır. Uşağın anadan olduğu gündən müstəqil həyata qədəm qoyana qədər bir şəxsiyyət kimi formalaşmasında, heç şübhəsiz, ailə müstəsna rol oynayır. Məhz buna görə də görkəmli pedaqoqlar, maarifpərvərlər, yazıçılar ailəyə xüsusi diqqət yetirməyi valideynlərə məsləhət görmüş, bu haqda qiymətli fikirlər söyləmişlər.

Azərbaycan cəmiyyətində baş verən köklü, əsaslı dəyişikliklər həyat və fəaliyyətin bütün sahələrinə, o cümlədən ailədaxili münasibətlərin formalaşmasına ciddi şəkildə təsir göstərmişdir və göstərməkdə də davam edir.

Cəmiyyət həyatında baş verən dəyişikliklər, iqtisadi-siyasi sistemin dəyişməsi bir tərəfdən özünün sosial, hüquqi təsirini göstərsə, digər tərəfdən də mənəvi-əxlaqi dəyişikliyə səbəb olur. Bütün bunlar isə kompleks şəkildə psixoloji təsir vasitəsinə çevrilir.(7.s 47)

Cəmiyyət həyatında baş verən dəyişikliklər, yeniləşmə insanlardan bir tərəfdən qloballaşmaya, dünya dövlətlərinə inteqrasiyanı tələb edirsə, digər tərəfdən də milli xüsusiyyətlərimizin, adət-ənənələrin qorunmasını, inkişaf etdirilməsini tələb edir.Bütün bunlar həm ayrı-ayrı şəxslərin həyat və düşüncə tərzinə, həm də bütövlükdə ailə həyatına, ailədaxili münasibətlərə təsir edir.Lakin insanlar cəmiyyət həyatında baş verən belə dəyişikliyə psixoloji baxımdan hazır deyillər və bu hal cəmiyyətdə, eləcə də ailələrdə bir sıra problemlərin yaranmasına səbəb olur.(8. s 47)

Məlum olduğu kimi, tarixən Azərbaycan ailələrində adətən ailə başçısı ata (kişi) olmuşdur. Ailənin digər üzvləri, bir qayda olaraq , onun iradəsini qəbul etmişlər.Ana isə əsasən ev işlərini yerinə yetirən, uşaqların tərbiyəsi ilə məşğul olan şəxs rolunda çıxış etmişdir.Ailənin sosial,iqtisadi problemlərini isə ata həll etmişdir. Doğrudur, ötən əsrin ikinci yarısından etibarən qadınlar da bu sahədə əsas olmasa da köməkçi,yardımcı rolunu oynamışlar.(9. s 49)

Müasir Azərbaycanda ailələrində, xüsusilə iri şəhərlərdə ailənin strukturunda, rol bölgüsündə, sosial, iqtisadi problemlərin həllində qadınların rolu xeyli artmışdır.Bu istər-istəməz qarşılıqlı münasibətlərin qurulmasında, rol bölgüsündə, bütövlükdə psixoloji xüsusiyyətlərin yeniləşməsində öz əksini tapmışdır.(10. s 49)

Müasir dövrdə ailə münasibətlərində baş verən digər bir dəyişiklik isə ənənəvi ailə münasibətlərinin eqolitar ailədə ər və arvadın sosial-iqtisadi funksiyalarının bərabərləşməsi sferasına transformasiyası ilə bağlıdır.Əgər əvvəllər kişinin ailə başçısı rolu ona ailənin sosial-iqtisadi təminatçısı və idarəçisi statusunu verirdisə, indi bu status müəyyən qədər ər-arvad arasında bölünür. Bu isə qadının kişidən xeyli dərəcədə sosial-iqtisadi asılılığını azaldır.Əgər kişi belə bölgüyə müqavimət göstərsə, belə halda münasibətlərdə yaranan problemlər adətən boşanma yolu ilə həll edilir.(11. s 50)

Tədqiqatlar göstərir ki, sosial-iqtisadi təminatı yüksək olmayan ailələrdə də münasibətlərdə problem yaranır. Bu özünü ilk növbədə ər-arvad münasibətlərində, onların vasitəsilə övlada münasibətdə öz əksini tapır.(12)

Müasir ailələrin əksəriyyəti qüvvələrini əsasən, ailənin mənəvi inkişafına yox, maddi problemlərin həll edilməsinə ayırırlar. Tədqiqatlara görə, işləyən ana uşaqlarına hər gün 16 dəqiqə vaxt ayıra bilir, bazar günləri isə bu 30 dəqiqə olur. Valideynlərlə uşaqların mənəvi ünsiyyəti, onların birgə fəaliyyəti nadir hallarda olur. Əsasən, bir-birləri ilə məktəbə gedərkən və axşam ev tapşırıqlarını yerinə yetirərkən ünsiyyət qururlar.

Zəhmətkeş ailələrin əksəriyyətinin iqtisadi səviyyəsinin aşağı olması, ailədə qadının iki qat artıq yüklənməsi, onun həm işdə, həm də ailədə işləməsi, ictimai həyatın mədəni səviyyəsinin aşağı olması, boşanma hallarının çoxalması, qohumlar arasında münasibətlərin yaranması, ailə ilə məktəb arasında əlaqələrin zəifləməsi ailənin əsas ana sütununu sarsıdan səbəblərdir.

Ailənin cəmiyyətdəki nüfuzunu aşağıdakı misal ilə daha da aydınlaşdırmaq olar. Adətən uşaq birinci yerə onun üçün daha çox nüfuz sahibi olan, daha çox yaxınlıq etdiyi adamı qoyur. Böyüklərdən adı axırda çəkilən şəxs uşaq üçün az əhəmiyyətli və ya onunla “pis münasibətdə” olandır. Ailə üzvlərindən yaddan çıxan olursa, demək ki, uşaq üçün daha az nüfuz sahibidir və ya psixoloji bağlılıqları zəifdir. Əgər sən “ailə” oyunu oynasaydın, ilk növbədə kimlərlə oynayırdın? Onların adını sıra ilə saya bilərsən mi? Atan,anan,özün; anan ,atan,özün; özün ,atan, anan. “Əgər valideynlərin evdə olmasa, ilk növbədə kimi gözləyərdin, ananı, atanı yoxsa atanı, ananı?”

Ailənin uşaqlar üzərində nə qədər böyük təsiri olduğunu onların çəkdiyi “Ailə” rəsmlərində də görmək olar. Bütün bunlar göstərir ki, ailə cəmiyyətin sütunudur, milli mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanması üçün ən vacib ünsürdür.

Ailədən danışarkən uşaq və yeniyetmələrin şəxsiyyət kimi formalaşmasına təsir göstərən amilləri vurğulamaq yerinə düşərdi. Uşaqların erkən dövrdən əlverişsiz və sosial dəyişikliklər şəraitində yaşaması onların fiziki və psixi sağlamlığında bir sıra problemlər yaradır.

Uşaq və yeniyetmələrin psixi sağlamlığının pozulması intihar hallarına, psixoaktiv maddələrdən istifadəyə, zorakılığa, cinayətkarlığa, müstəqil yaşamaq vərdişlərinin olmamasına, sosial dezadaptasiyaya, şəxsiyyətin deqradasiyasına gətirib çıxarır. Bu cür mənfi halların aradan qaldırılması və ya önəlməsi üçün uşaqların psixi sağlamlığına təsir göstərən amillərin əsaslı şəkildə öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu zaman uşaq və yeniyetmələrin yaş xüsusiyyətləri nəzərə alınmalı, həm ailə, həm yaşadılar, həm də məktəb mühitindəki münasibətlər sistemi araşdırılmalıdır.

Hər bir dövr üçün, xüsusilə də müasir dövrdə ailə münasibətləri xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir. Ailədaxili münasibətlərin xarakteri hər bir ailə üzvünün psixikasına birbaşa və ya dolaylı yolla təsir göstərir. Bütün ailə üzvlərinin münasibətləri və bu münasibətin onların emosional vəziyyətinə necə təsir göstərdiyi ayrı-ayrılıqda tədqiq edilməlidir.

Ədəbiyyat

1. Silyaeva E.G. Ailə konsultasiyasının əsasları ilə ailə münasibətlərinin psixologiyası, Moskva, ACADEM, 2005, səh. 4.
2. Xəlilov H.Ə., Qloballasma prosesi zamanı şəxsiyyətin formalaşmasında ailənin və təhsilin əhəmiyyəti, International Scientific Conference Of Young Researchers-Baku\ Azerbaijan 201, s.637 .
3. Bayramov Ə.S., Əlizadə Ə. Sosial psixologiya, Bakı, səh. 337
4. Əliyev R.I. Tərbiyə psixologiyası. Bakı, səh. 162–163
5. Silyayeva E.G. Ailə konsultasiyasının əsasları ilə ailə münasibətlərinin psixologiyası, Moskva, ACADEM, 2005, səh. 6
6. Baldik Omer, Encyclopedic Education and Psychology Guide. Timash Publications, 2004, p.58-59
7. http://psixologiyajurnali.az/content_files/psixologiya_2011-4.pdf
8. http://psixologiyajurnali.az/content_files/psixologiya_2013-3.pdf
9. Psixologiya jurnalı 2014 . səh 49.
10. Psixologiya jurnalı, 2014 no 4, Səh 49
11. Psixologiya jurnalı, 2014 no 4, Səh 50.
12. Bayramov Ə.S., Əlizadə Ə. Sosial psixologiya, Bakı

Rəyçi: psixologiya e.f.d. M.Mustafayev

Göndərib: 16.02.2022

Qəbul edilib: 13.03.2022